

244

A főváros első fiókkönyvtára

Könyvtártörténeti szempontból is fontos dátum 1913. december 27-e, a fővárosi Deák Ferenc könyvtár megnyitásának napja. Ugyanis ez volt az első lépés az új típusú közmuvelődési könyvtárhálózat kialakítására.

Az 1900-as évek elején a magyar könyvtárügy messze elmaradt az európai színvonaltól. Bécs tíz lakosa átlag 15 könyvet olvasott el annyi idő alatt, amíg tíz budapesti lakos egyet. Vagyis egy bécsi polgár tizenötször annyit olvasott, mint egy pesti. Szabó Ervin jól ismerte a külföldi könyvtárak helyzetét és a példák százait sorakoztatta fel cikkeiben, hogy a magyar közvélemény elé tárja a mi könyvtáraink siralmas állapotát. A főváros tanácsa egyáltalán nem áldozott a könyvtárak építésére és fenntartására. A Pesti Naplóban az „Ingyenes olvasóterem a népnek” című cikk írója is keserűen jegyezte meg: „Az államnak Magyarországon iskolákra, könyvtárakra, kultúrintézményekre nincs pénze. Ezt magánegyesületekre, jótékonyági intézményekre bízják.”

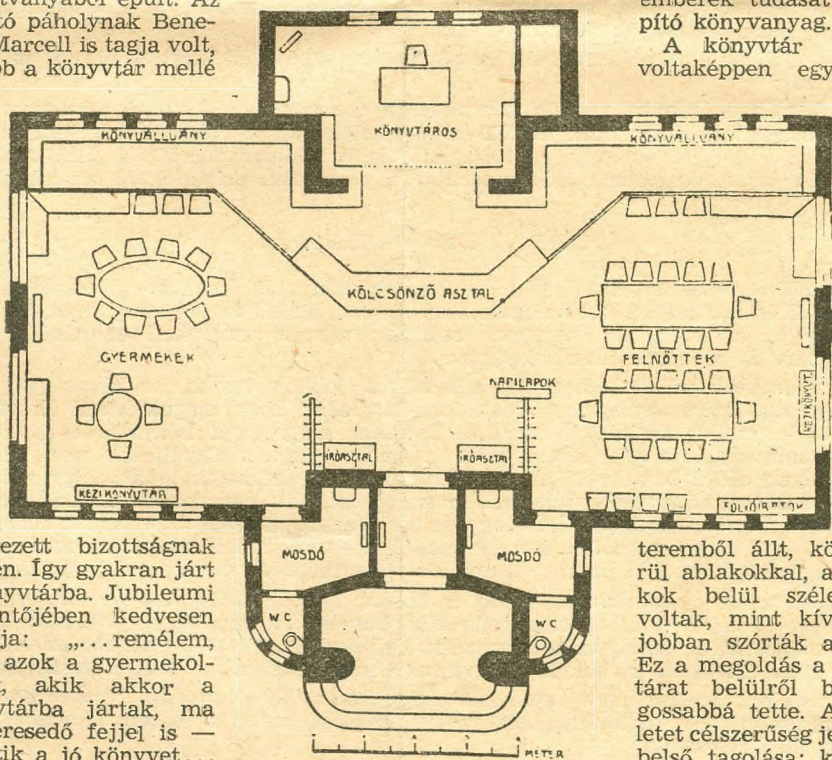
A mai 2. sz. könyvtár a Deák Ferenc szabadjóműves páholy 20 000 koronás alapítványából épült. Az alapító páholyinak Benedek Marcell is tagja volt, később a könyvtár mellé

hogy a mag, amelyet akkor elvetettünk, terebélyes fává növekedett.” Valóban így történt, mert az első év végén 1840, 1944-ben 694, de 1963-ban csaknem 7000 olvasója volt a könyvtárnak.

Az alapító Deák Ferenc páholy után lett Deák Ferenc könyvtár a neve az Almássy téren felépült, későbbi 2. sz. fiókkönyvtárnak. A Szabó Ervin által tervezett fiókhálózat első könyvtára azért kapta a kettes számot, mert az 1. számot egy későbbi időben alakuló mintakönyvtár számára tartották fenn. Szabó Ervin és Madzsar József „új-típusú” könyvtárhálózatot terveztek és „public library”-nek, nyilvános könyvtárnak nevezték el, megkülönböztetésül a már létező, de szegényen és gyengén működő népkönyvtáraktól.

A nyilvános könyvtár fogalma azt jelentette, hogy lehetőleg minden megkötöttség nélkül kell könyvvel ellátni a lakosság legszélesebb rétegét. Az ilyen könyvtár nem adhatott akármilyen könyvet. Állománya nem lehetett ponyva, hanem az élet problémáira őszintén felelő, modern és klasszikus irodalom, az emberek tudását gyarapító könyvanyag.

A könyvtár épülete voltaképpen egy nagy

Az Almássy téri könyvtárépület alaprajza

kinevezett bizottságnak szintén. Így gyakran járt a könyvtárba. Jubileumi köszöntőjében kedvesen mondja: „...remélem, hogy azok a gyermekolvasók, akik akkor a könyvtárba jártak, ma — deresedő fejjel is — szeretik a jó könyvet... Nagy örömmel hallom,

teremből állt, körös-körül ablakkal, az ablakok belül szélesebbek voltak, mint kívül, így jobban szórták a fényt. Ez a megoldás a könyvtárat belülről barátságosabbá tette. Az épület célszerűség jellemzi, belső tagolása: kis rak-tárrész, nagyobb terület

a kölcsönzés, valamint egy benyíló a könyvtárosok számára. A terem baloldali részét a gyermekek, jobboldali részét a felnőttek számára rendezték be. A bejáratnál szemben volt a kölcsönző pult. A jobb és bal sarokban egy-egy fatámlás padot helyeztek el, hogy elválassza egymástól a raktárrészt és az olvasóhelyet. Külön olvasórészt alakítottak ki asztalokkal a felnőttek, kisebb asztalokkal és székekkel a gyermekek számára, összesen kb. 50–60 ülőhellyel. Mindkét oldalon kézikönyvtári, illetve folyóirat állványt helyeztek el. A könyvtár naponta 6 órát volt nyitva, délután 3–9, vasár- és ünnepnapokon pedig 3–5 óráig.

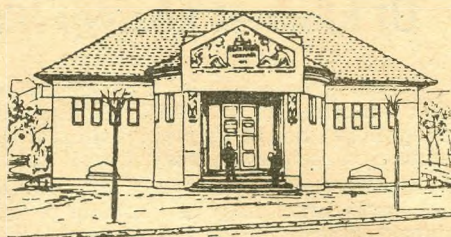
A korabeli sajtó sokat foglalkozott a könyvtár megnyitásával, életével. A *Világ* „Budapest legfrissebb könyvtárában” című cikkében azt írja, hogy a gyerekek szinte megostromolják a könyvtárat. De odabenn a könyvtárban halálos csend van, a gyermekek kis székeken és padokon ülnek, előttük könyvek. Kevés a hetvenes férőhely, mert 700-asra kellett volna tervezni...

Szabó Ervin és Madzsar József szívesen terveztek volna ötször ilyen nagy épületet is, de a főváros nem tudta jobban megtoldani az alapítvány összegét. A könyvtár 3600 könyvvel nyílt meg, 9 napilap és 36 folyóirat állt az olvasók rendelkezésére.

Az első hónap eredményeiről Madzsar József számol be a *Magyar Könyvszemle* 1914. első negyedévi számában. E szerint a könyvtárban helyben olvastak 4191 kötet könyvet, kikölcsönöztek 4106 kötetet. Az első év végén pedig 1800 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak.

Sajnos, az első világháború megakasztotta a könyvtár fejlődését. A könyvtárak fejlesztésére szánt összeget hadikiadásokra adták. 1918-ban meghalt Szabó Ervin. A Tanácsköztársaság idején fellendült a magyar könyvtárügy, de a bukás után fokozatos hanyatlás következett. Szabó Ervin elveit nem tudták és nem is akarták valóra váltani. 1916-ban egy év alatt 3144 kötet könyvvel gyarapodott a könyvtár, 1920-ban már csak 220 kötettel, 1928–1930 között megint 1800–2400 kötetre nőtt ugyan az évi gyarapodás, de a kezdeti állománybeszerzést nem sikerült soha elérni.

A könyvtár épülete is tönkrement: a falak vizesek, a nedves padló elkorhadt, 1918-tól kérik a könyvtár tatarozását, de nem kaptak rá pénzt. A nemrég még európai nivón álló könyvtárról *Az Újság* 1925-ben már így ír: „Kint rongyos, kopott, foltos, belül mégis nagyon hasznos. Mi ez? A könyvtár tetőzete elkorhadt, a cserepeket széthordta a szél, az ablakai be vannak törve, a falak omla-

A könyvtár homlokzati képe

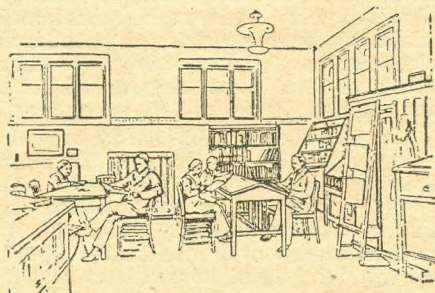
doznak, a vakolat lemállott. De csak kívül ilyen, belül szép rendben régi, sokat forgatott könyvek. Szépen, pontosan vezetett nyilvántartás. Olyan az egész könyvtár, mint egy könyv, amely kötésre szorul, mert belső tartalma érték, ha kívül rongyos is.”

A gyermekrészleg az Almássy téri könyvtárban

1926-ban kissé rendbe hozták az épületet, de felújítására később már nem adott pénzt a főváros, inkább új helyiséget utalt ki számára. 1940-ben az Erzsébet körút 5. számú ház első emeletére költözött a könyvtár. De új fejezete csak a felszabadulással kezdődött.

Farkas Józsefné Pákozdy
Ilona

A felnőtt kölcsönző egyik részlete